

**TIJORAT BANKLARI MOLIYAVIY BARQARORLIGINI
OSHIRISHNING USTUVOR YO‘NALISHLARI**

Malikov Sobirjon Muxtorjon og‘li

Bank ishi va auditi yo‘nalishi

4-bosqich talabasi

ANNOTATSIYA

Mazkur tezisdagi tijorat banklari moliyaviy barqarorligini oshirishning ustuvor yo‘nalishlari hamda ta‘lim tizimida raqamli texnologiyalarni joriy etishning ahamiyati ilmiy jihatdan tahlil qilinadi. Bank tizimining barqarorligi mamlakat iqtisodiy taraqqiyotining muhim omili sifatida qaralib, uning samaradorligini oshirishda innovatsion yondashuvlar, raqamli bank xizmatlari, risklarni boshqarish tizimini takomillashtirish va kapital yetarliligini ta‘minlash masalalari yoritilgan. Shuningdek, ta‘lim jarayonida raqamli texnologiyalarni qo‘llash orqali mutaxassislar tayyorlash sifatini oshirish, bank sohasiga zamonaviy bilim va ko‘nikmalarga ega kadrlarni yetkazib berish imkoniyatlari tahlil etilgan.

Kalit so‘zlar: tijorat banklari, moliyaviy barqarorlik, raqamli texnologiyalar, bank tizimi, risklarni boshqarish, kapital yetarliligi, innovatsiyalar, ta‘lim, raqamlashtirish

ANNOTATION

This thesis analyzes the priority directions for improving the financial stability of commercial banks and the importance of implementing digital technologies in the education system. The stability of the banking system is considered a key factor in economic development, and the study highlights innovative approaches, digital banking services, risk management improvement, and capital adequacy. Additionally, the role of digital technologies in enhancing the quality of education and training qualified specialists for the banking sector is examined.

Keywords: commercial banks, financial stability, digital technologies, banking system, risk management, capital adequacy, innovation, education, digitalization

KIRISH

Bugungi globallashuv va iqtisodiy integratsiya jarayonlari sharoitida tijorat banklarining moliyaviy barqarorligini ta'minlash dolzarb masalalardan biri hisoblanadi. Bank tizimi mamlakat iqtisodiyotining "yuragi" sifatida barcha sohalarning rivojlanishida muhim rol o'ynaydi. Shu bois banklarning barqaror faoliyati nafaqat moliya sektorining, balki butun iqtisodiyotning uzluksiz rivojlanishini ta'minlaydi.

So'nggi yillarda jahon moliya bozorlarida yuz berayotgan o'zgarishlar, iqtisodiy inqirozlar, inflyatsiya darajasining oshishi va global risklarning kuchayishi bank tizimiga yangi talablarni qo'ymoqda. Bu esa tijorat banklarining moliyaviy barqarorligini mustahkamlash, ularning faoliyatini yanada samarali tashkil etish, zamonaviy boshqaruv mexanizmlarini joriy etishni talab etadi. Ayniqsa, raqamli iqtisodiyot sharoitida bank xizmatlarini modernizatsiya qilish, fintech yechimlarini keng joriy etish, mijozlarga qulay va tezkor xizmat ko'rsatish muhim ahamiyat kasb etmoqda.

Mazkur tezisning asosiy maqsadi tijorat banklari moliyaviy barqarorligini oshirishning ustuvor yo'nalishlarini aniqlash hamda ta'lim tizimida raqamli texnologiyalarni qo'llashning samaradorligini asoslashdan iborat. Shu maqsadda bank tizimidagi mavjud muammolar tahlil qilinadi, ilg'or xorijiy tajribalar o'rganiladi va amaliy tavsiyalar ishlab chiqiladi.

ASOSIY QISM

Tijorat banklarining moliyaviy barqarorligi iqtisodiyotning barqaror rivojlanishini ta'minlovchi asosiy omillardan biridir. Bank tizimining barqarorligi nafaqat moliyaviy resurslarning samarali taqsimlanishiga, balki investitsion muhitning yaxshilanishiga ham bevosita ta'sir ko'rsatadi. Shu

sababli banklar faoliyatini samarali tashkil etish, ularning moliyaviy barqarorligini mustahkamlash masalasi doimo dolzarb hisoblanadi.

Hozirgi kunda tijorat banklari faoliyatiga ta'sir etuvchi omillar ko'p qirrali bo'lib, ular ichida ichki va tashqi omillar muhim o'rin egallaydi. Ichki omillar sifatida bank kapitali yetarliligi, aktivlar sifati, likvidlilik darajasi, daromadlilik ko'rsatkichlari va boshqaruv samaradorligini ko'rsatish mumkin. Tashqi omillarga esa makroiqtisodiy barqarorlik, inflyatsiya darajasi, milliy valyuta kursining o'zgarishi va global moliya bozorlaridagi tendensiyalar kiradi.

Banklarning moliyaviy barqarorligini oshirishda kapital yetarliligi muhim mezon hisoblanadi. Kapital bank faoliyatining xavfsizligini ta'minlovchi asosiy manba bo'lib, u kutilmagan yo'qotishlarni qoplash imkonini beradi. Shu bois xalqaro amaliyotda kapital yetarliligi ko'rsatkichlari qat'iy nazorat qilinadi. Xususan, Bazel standartlari bank kapitalining minimal darajasini belgilab beradi va risklarni boshqarishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Shuningdek, bank aktivlarining sifati ham barqarorlikka bevosita ta'sir ko'rsatadi. Muammoli kreditlar ulushining oshishi bankning moliyaviy holatini yomonlashtiradi va uning likvidligini pasaytiradi. Shu sababli kredit portfelini samarali boshqarish, qarzdorlarning to'lov qobiliyatini chuqur tahlil qilish zarur.

Quyidagi jadvalda tijorat banklari moliyaviy barqarorligining asosiy ko'rsatkichlari keltirilgan.

1-jadval

Tijorat banklari moliyaviy barqarorligini baholash ko'rsatkichlari

Ko'rsatkich nomi	Mazmuni	Ahamiyati
Kapital yetarliligi	Bank kapitalining riskka nisbati	Xavfsizlik darajasini belgilaydi

Likvidlilik	Qisqa muddatli majburiyatlarni qoplash qobiliyati	To'lovga layoqatni ta'minlaydi
Aktivlar sifati	Kreditlar qaytish darajasi	Risklarni kamaytiradi
Rentabellik	Foyda darajasi	Bank samaradorligini ko'rsatadi

Raqamli iqtisodiyot sharoitida tijorat banklari faoliyatida innovatsion texnologiyalarni joriy etish alohida ahamiyat kasb etmoqda. Bugungi kunda mobil bank xizmatlari, internet banking, sun'iy intellekt asosidagi xizmatlar bank tizimini tubdan o'zgartirmoqda. Bu esa banklarning operatsion xarajatlarini kamaytirish, xizmatlar sifatini oshirish va mijozlar sonini ko'paytirishga xizmat qiladi.

Raqamli texnologiyalarni joriy etish orqali banklar risklarni boshqarish tizimini ham takomillashtirishi mumkin. Masalan, sun'iy intellekt yordamida kredit risklarini baholash, firibgarlik holatlarini aniqlash va moliyaviy monitoringni kuchaytirish imkoniyati mavjud. Bu esa bank faoliyatining shaffofligini oshiradi.

Ta'lim tizimida raqamli texnologiyalarni qo'llash ham bank tizimi rivoji uchun muhim ahamiyatga ega. Zamonaviy bank xodimlari nafaqat moliyaviy bilimlarga, balki IT ko'nikmalarga ham ega bo'lishi kerak. Shu sababli oliy ta'lim muassasalarida raqamli texnologiyalar asosida o'qitish tizimini keng joriy etish zarur. Quyidagi jadvalda ta'limda raqamli texnologiyalarning afzalliklari keltirilgan.

2-jadval

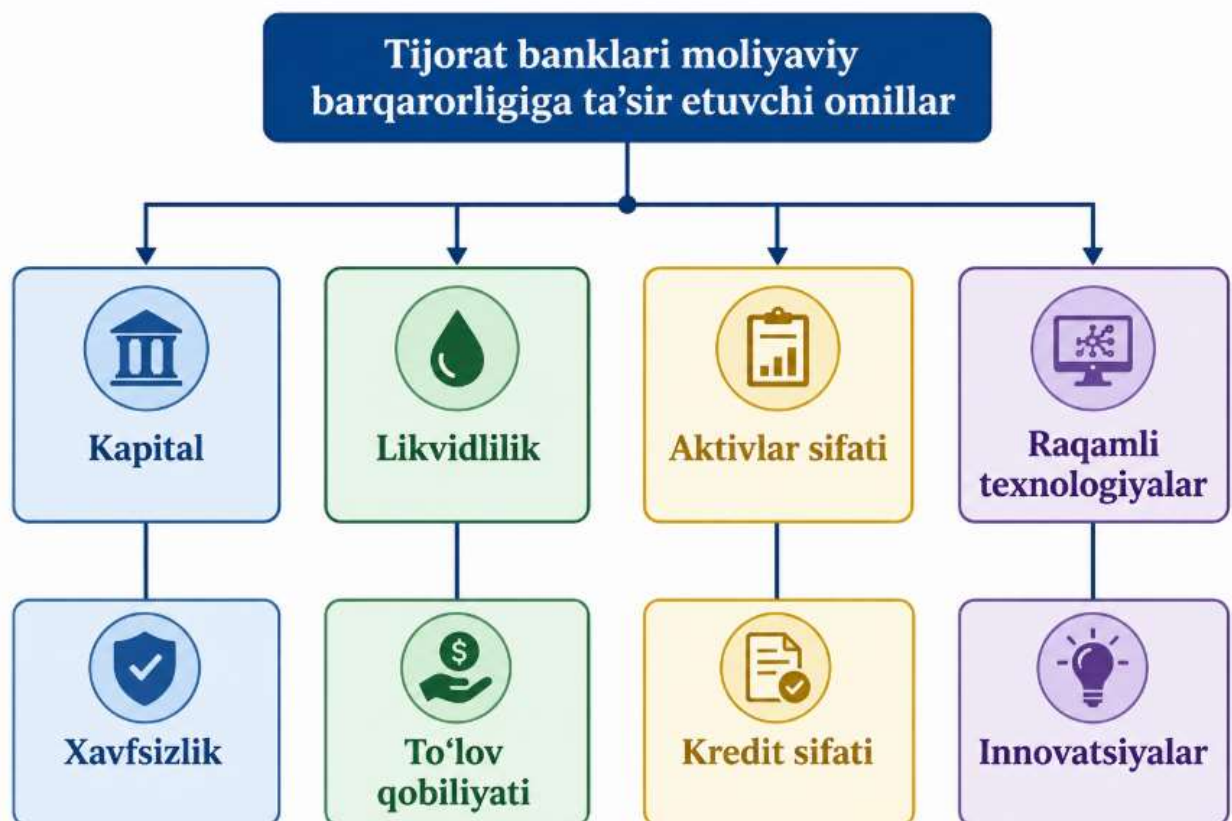
Ta'limda raqamli texnologiyalarni qo'llashning afzalliklari

Yo'nalish	Mazmuni	Natijasi
-----------	---------	----------

Onlayn ta'lim	Masofadan o'qish imkoniyati	Qamrov kengayadi
Interaktiv platformalar	Virtual laboratoriyalar	Amaliy ko'nikmalar oshadi
Sun'iy intellekt	Individual yondashuv	Ta'lim sifati oshadi
Raqamli resurslar	Elektron darsliklar	Tezkor axborot olish

Raqamli texnologiyalar bank tizimining barqarorligini ta'minlashda muhim vosita bo'lib xizmat qiladi. Chunki zamonaviy texnologiyalar orqali bank operatsiyalari tezlashadi, inson omili kamayadi va xatoliklar darajasi pasayadi. Bu esa bank faoliyatining samaradorligini oshiradi. Quyida tijorat banklari moliyaviy barqarorligiga ta'sir etuvchi omillar diagramma ko'rinishida ifodalangan.

1-rasm. Tijorat banklari moliyaviy barqarorligiga ta'sir etuvchi omillar

Tahlillar shuni ko‘rsatadiki, bank tizimining barqarorligini ta‘minlashda kompleks yondashuv zarur. Ya‘ni kapitalni mustahkamlash, risklarni boshqarish, aktivlar sifatini yaxshilash va raqamli texnologiyalarni joriy etish bir-biri bilan uzviy bog‘liq jarayonlardir.

Shuningdek, banklar faoliyatida xalqaro tajribani o‘rganish muhim ahamiyatga ega. Rivojlangan davlatlar bank tizimida risklarni boshqarishning ilg‘or mexanizmlari joriy etilgan bo‘lib, bu tajribani milliy bank tizimiga moslashtirish ijobiy natija beradi.

Ta‘lim tizimi esa ushbu jarayonning ajralmas qismi hisoblanadi. Chunki malakali kadrlar bank tizimining barqarorligini ta‘minlovchi asosiy omillardan biridir. Raqamli ta‘lim texnologiyalarini keng joriy etish orqali zamonaviy bilimlarga ega mutaxassislarni tayyorlash mumkin.

Xulosa qilib aytganda, tijorat banklari moliyaviy barqarorligini oshirish uchun kompleks choralar ko‘rish zarur. Bu jarayonda raqamli texnologiyalarni joriy etish, ta‘lim tizimini modernizatsiya qilish va xalqaro tajribani o‘rganish muhim ahamiyat kasb etadi.

XULOSA

Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, tijorat banklari moliyaviy barqarorligini ta‘minlash va oshirish bugungi kunda iqtisodiy taraqqiyotning muhim shartlaridan biri hisoblanadi. Bank tizimining barqaror faoliyati moliyaviy resurslarning samarali taqsimlanishi, investitsion muhitning yaxshilanishi va iqtisodiyotning barqaror o‘shirishini ta‘minlaydi. Shu bois banklar faoliyatida kapital yetarliligini oshirish, likvidlikni mustahkamlash, aktivlar sifatini yaxshilash va risklarni samarali boshqarish ustuvor vazifalar sifatida namoyon bo‘ladi.

Shuningdek, raqamli texnologiyalarni keng joriy etish bank tizimining samaradorligini oshirishda muhim omil bo‘lib xizmat qiladi. Zamonaviy bank xizmatlari, sun‘iy intellekt va raqamli platformalar orqali operatsiyalar

tezlashadi, xarajatlar kamayadi va xizmatlar sifati oshadi. Bu esa banklarning raqobatbardoshligini kuchaytiradi.

Bundan tashqari, ta'lim tizimida raqamli texnologiyalarni qo'llash orqali bank sohasiga zamonaviy bilim va ko'nikmalarga ega malakali mutaxassislar tayyorlash imkoniyati kengayadi. Natijada, bank tizimining barqarorligi nafaqat moliyaviy mexanizmlar, balki inson kapitali rivoji bilan ham uzviy bog'liqligi namoyon bo'ladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. O'zbekiston Respublikasining "Banklar va bank faoliyati to'g'risida"gi Qonuni. –2019 yil 5 noyabr, O'RQ-580. – Toshkent, 2019.
2. O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki. Bank tizimi statistik ma'lumotlari. – Toshkent: Markaziy bank, 2024. – <https://cbu.uz> (murojaat qilingan sana: 5.03.2026).
3. Basel Committee on Banking Supervision. Basel III: International Regulatory Framework for Banks. – Basel, 2018.
4. Mishkin F. The Economics of Money, Banking and Financial Markets. – Boston: Pearson, 2019.
5. Stiglitz J. Economics of the Public Sector. – New York: Norton, 2015.
6. Rose P., Hudgins S. Bank Management and Financial Services. – New York: McGraw Hill, 2018.